

İnkişafın Naxçıvan modeli

Mövcud istehsal ehtiyatlarından və əmək resurslarından səmərəli istifadə müxtar respublikanın iqtisadi inkişafını daha da sürətləndirib

Naxçıvan Muxtar Respublikasının (NMR) müasir iqtisadiyyatı özünün çoxsahəli strukturu ilə Azərbaycanın digər regionlarının iqtisadiyyatından fərqlənir. Bu, müxtar respublikanın Azərbaycan Respublikasının əsas ərazisindən təcrid edilmiş coğrafi məkanda yerləşməsi və bununla əlaqədar yerli tələbatı müvafiq istehsal sahələri yaratmaqla daxili imkanlar hesabına təmin etmək zərurəti ilə bağlıdır. XX əsrin ikinci yarısından başlayaraq müxtar respublikada yeni istehsal sahələri yaradılıb, zəngin təbii ehtiyatlar aşkara çıxarılaraq istismara cəlb olunub, sənaye müasir texnika və texnologiya ilə təchiz edilib. NMR inkişafda olan çoxsahəli sənaye və aqrar-sənaye respublikasıdır. Sənayedə yerli kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı və faydalı qazıntı hasilatı xüsusi yer tutur. Muxtar respublikanın elektronika, metal emalı, tikinti materialları və yüngül sənayesi də var. Kənd təsərrüfatı əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, tərəvəzçilik və bağçılıq sahəsində ixtisaslaşmışdır. Bu gün müxtar respublika iqtisadi inkişaf səviyyəsinə görə Azərbaycanın regionları arasında ilk yerlərdən birini tutur. NMR iqtisadiyyat Nazirliyinin açıqladığı məlumatlardan da görüldüyü kimi, iqtisadi inkişafı xarakterizə edən əsas göstərici kimi ümumi daxili məhsulun həcmi 2015-ci ildə 2014-cü ilə müqayisədə 1,7 faiz artaraq, 2 milyard 467 milyon manatdan çox olub. Onun hər bir nəfərə düşən həcmi isə 5 min 600 manata yaxın olub. Maddi istehsalın ümumi daxili məhsulda 62 faizlik paya malik olması da iqtisadi tərəqqinin ən bariz nümunəsidir.

Özəl sektorun ümumi daxili məhsulda çəkisi artıb

Məqsədli investisiya siyasəti, sahibkarlıq subyektlərinin inkişafına hərtərəfli dövlət qayğısı müxtar respublikada yeni istehsal müəssisələrinin fəaliyyətə başlamasına, məşğulluq səviyyəsinin yüksəlməsinə, idxalı əvəz edən məhsul istehsalının həcmində artmasına, daxili bazarın daha çox yerli məhsullarla təchiz olunmasına imkan verib. 2015-ci

ildə 63 yeni istehsal və xidmət sahəsinin yaradılması əhali tələbatının daha dolğun ödənilməsinə səbəb olmaqla yanaşı, idxaldan asılılığın azaldılmasına da müsbət təsir göstərib. Yeni istehsal sahələrinin sayının artması və əhatə dairəsinin genişlənməsi nəticəsində müxtar respublikada 361 növdə məhsul istehsalı həyata keçirilir. Artıq 107-si ərzaq, 236-sı qeyri-ərzaq olmaqla 343 növdə məhsula olan tələbatı tamamilə yerli imkanlar hesabına təmin etmək mümkündür. Bütün bunlara isə ilk növbədə özəl sektora qayğı, yerli əmək və xammal resurslarından səmərəli istifadə nəticəsində nail olunub. Təkcə 2015-ci il ərzində sahibkarlığın inkişafı məqsədi ilə müxtar respublikada fəaliyyət göstərən bank və kredit təşkilatları tərəfindən hüquqi və fiziki şəxslərə 38 milyon manatdan çox kredit verilib. Görülmüş işlər öz növbəsində özəl sektorun ümumi daxili məhsulda 87 faizlik xüsusi çəkiyə malik olmasına səbəb olub.

Sahibkarlığın inkişafı işsizlik probleminin həlli

Qeyd edək ki, sahibkarlığın inkişafı eyni zamanda işsizlik probleminin ortadan qalxması deməkdir. Muxtar respublikada 2015-ci ildə yeni yaradılan 2908 iş yerindən 2837-si və ya 98 faizi daimi iş yeri olub. 2015-ci ildə xarici ticarət dövriyyəsinin həcmi 512 milyon 355 min ABŞ dolları təşkil edib. Ticarət əməliyyatlarının 414 milyon 421 min ABŞ dolları ixracın, 97 milyon 934 min ABŞ dolları idxalın payına düşür. İxracın idxalı üstələmə tendensiyası 2015-ci ildə də qorunub saxlanıb, müsbət saldo 316 milyon 487 min ABŞ dolları təşkil edib.

Regional inkişaf proqramlarının əhəmiyyəti

Təbii ki, ümumilikdə ölkəmizdə, o cümlədən müxtar respublikada bu nailiyyətlərin, iqtisadi göstəricilərin əldə edilməsində Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin müxtəlif vaxtlarda qəbul etdiyi regional inkişaf proqramlarının da xüsusi rolu var. Dövlət başçısının bu siyasi kursuna uyğun olaraq, NMR Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbov da müvafiq fərmanlar imzalayıb. Hələlik sonuncu belə dövlət sənədi 2014-cü il sentyabrın 1-də qə-

bul edilmiş "Naxçıvan Muxtar Respublikasının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı"dır. Bu fərman da əvvəlki kimi müxtar respublikanın sosial-iqtisadi inkişafında mühüm rol oynayıb. Belə ki, dövlət proqramının qəbulundan ötən dövr ərzində müxtar respublikanın paytaxtı Naxçıvan şəhərində, rayon mərkəzlərində, qəsəbə və kəndlərdə geniş tikinti-quradıcı, abadlaşdırma işləri

aparılıb. Bu dövrdə əsas kapitalla 1 milyard 875 milyon 825 min manat həcmdə investisiya yönəldilib, nəticədə, müxtar respublikada 584 müxtəlif təyinatlı obyekt tikilib, yenidən qurulub və ya əsaslı təmir olunub, 43 elm və təhsil müəssisəsi, 66 mədəniyyət müəssisəsi, 28 səhiyyə müəssisəsi, 56 rabitə müəssisəsi, 4 idman obyektı, əlil, məcburi köçkün, qaçqın, şəhid ailələri və təbii fəlakətdən zərər çəkmiş ailələr üçün 13 fərdi ev və digər bu kimi sosial infrastruktur obyektləri istifadəyə verilib.

Müasir sənaye sahələrinin yaradılması

Dövlət proqramında qarşıya qoyulmuş vəzifələrin icrası istiqamətində Naxçıvanda müasir sənaye sahələrinin yaradılması, sənayenin infrastruktur təminatının yaxşılaşdırılması sahəsində çoxsaylı layihələr icra edilib, 110 yeni istehsal və xidmət müəssisələri yaradılıb. Sahibkarlığa Kömək Fondunun (SKF) vəsaitləri hesabına 43 investisiya layihəsinin maliyyələşdirilməsinə, bütövlükdə, 17 milyon 319 min 200 manat həcmdə kreditlər verilib. Bütün bunlar səmərəli məşğulluğun təmin olunmasına öz töhfəsini verib, yüksək əməkhaqqı göstəricilərinə malik 6713 yeni iş yeri açılıb.

SKF-nin krediti və digər mənbələr hesabına şirniyyat, kompot, mürəbbə, turşu istehsalının, heyvandarlıq, quşçuluq, istixana təsərrüfatlarının, qarışıq qüvvəli yem istehsalının, bərk pendir istehsalının, eyni zamanda qeyri-ərzaq məhsulları üzrə zinət əşyaları, medal və döş nişanları, elektrik açarları, qaynaq çubuğu istehsalı, dəri emalı sahəsi və müxtəlif növ xidmət sahələri olmaqla, 14 müxtəlif təyinatlı istehsal

genişləndirilməsi məqsədilə 12 istixana təsərrüfatının yaradılmasına 923 min 700 manat, 16 heyvandarlıq təsərrüfatının yaradılmasına 30 milyon 376 min 200 manat həcmdə dövlət maliyyə dəstəyi göstərilib.

Davamlı enerji təminatı

İqtisadi və sosial inkişafın daha bir mühüm amili davamlı enerji təminatıdır. Bu baxımdan müxtar respublikada elektroenergetika sahəsində aparılan genişmiqyaslı işlər də diqqəti cəlb edir. Belə ki, ötən 2 il ərzində 20,5 meqavat gücündə "Arpaçay-1" və 1,4 meqavat gücündə "Arpaçay-2" Su Elektrik stansiyaları, 20 meqavat gücündə Naxçıvan Günəş Elektrik Stansiyası istifadəyə verilib. Hazırda Ordubad rayonunda 36 meqavat gücündə su elektrik stansiyasının inşası davam etdirilir. Muxtar respublikanın təbii qazla tam təmin edilməsi istiqamətində görülən işlərin nəticəsi olaraq 1 yanvar 2016-cı il tarixə 83 min 633 əhali abonentli təbii qazla təmin olunub.

Geniş inkişaf hədəfləri

Qarşıdakı dövrdə də NMR-da geniş inkişaf hədəfləri müəyyənləşdirilib. Bu istiqamətdə 2014-2018-ci illəri əhatə edən sosial-iqtisadi inkişafa dair üçüncü dövlət proqramına əsasən, NMR-da sənayeləşmənin daha da genişləndirilməsi, üzümçülük plantasiyalarının salınması, gülçülük təsərrüfatlarının yaradılması, baramaçılığın bərpa edilməsi, balıqçılığın daha da inkişaf etdirilməsi, aqrofermaların genişləndirilməsi, yeni istehsal və sosial infrastruktur obyektlərinin tikintisinin davam etdirilməsi nəzərdə tutulub. Statistik göstəricilər əsasında yuxarıda aparılan təhlillər, bu günə qədər görülən işlər onu deməyə əsas verir ki, nəzərdə tutulan geniş inkişaf planları da müxtar respublikada yüksək səviyyədə həyata keçiriləcək, Azərbaycanın ayrılmaz parçasının sosial-iqtisadi həyatını daha da yaxşılaşdıracaq.

Ədil Ədilzadə

Yazı İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən Kütləvi İnformasiya Vasitələri nümayəndələri arasında elan edilmiş yaradıcılıq müsabiqəsinə təqdim edilir